

ZNANSTVENI KOLOKVIJ
U POVODU
530. OBLJETNICE TISKANJA
SENJSKOGA GLAGOLJSKOG *MISALA*

u suradnji
Senjskog muzejskog društva i
Staroslavenskog instituta

pod pokroviteljstvom
Grada Senja

Senj, 5. prosinca 2024. u 10 sati

Pučko otvoreno učilište Milutina Cihlara Nehajeva
Dom kulture, Juriše Orlovića 2

SENJSKO MUZEJSKO DRUŠTVO

Ulica Milana Ogrizovića 5

53270 SENJ

STAROSLAVENSKI INSTITUT

Demetrova ulica 11

10000 Zagreb

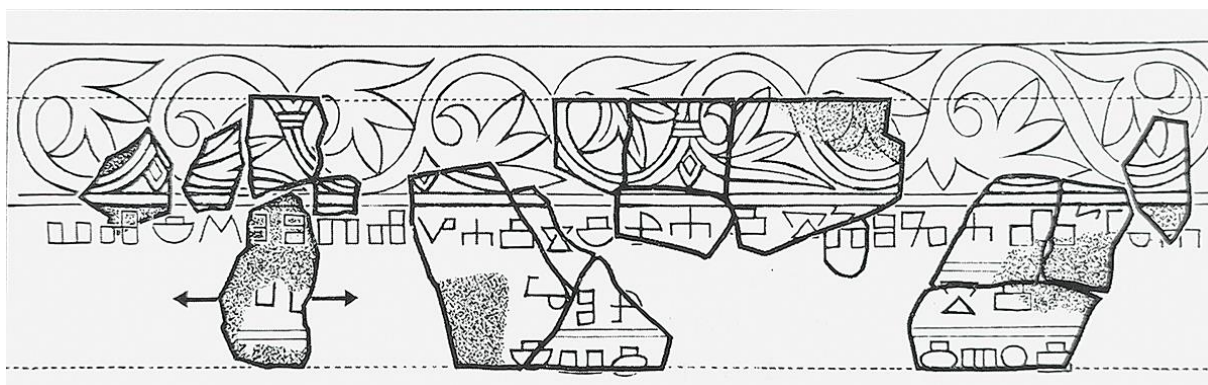
Za organizatore

dr. sc. Miroslav Glavičić, predsjednik

dr. sc. Vida Vukoja, ravnateljica

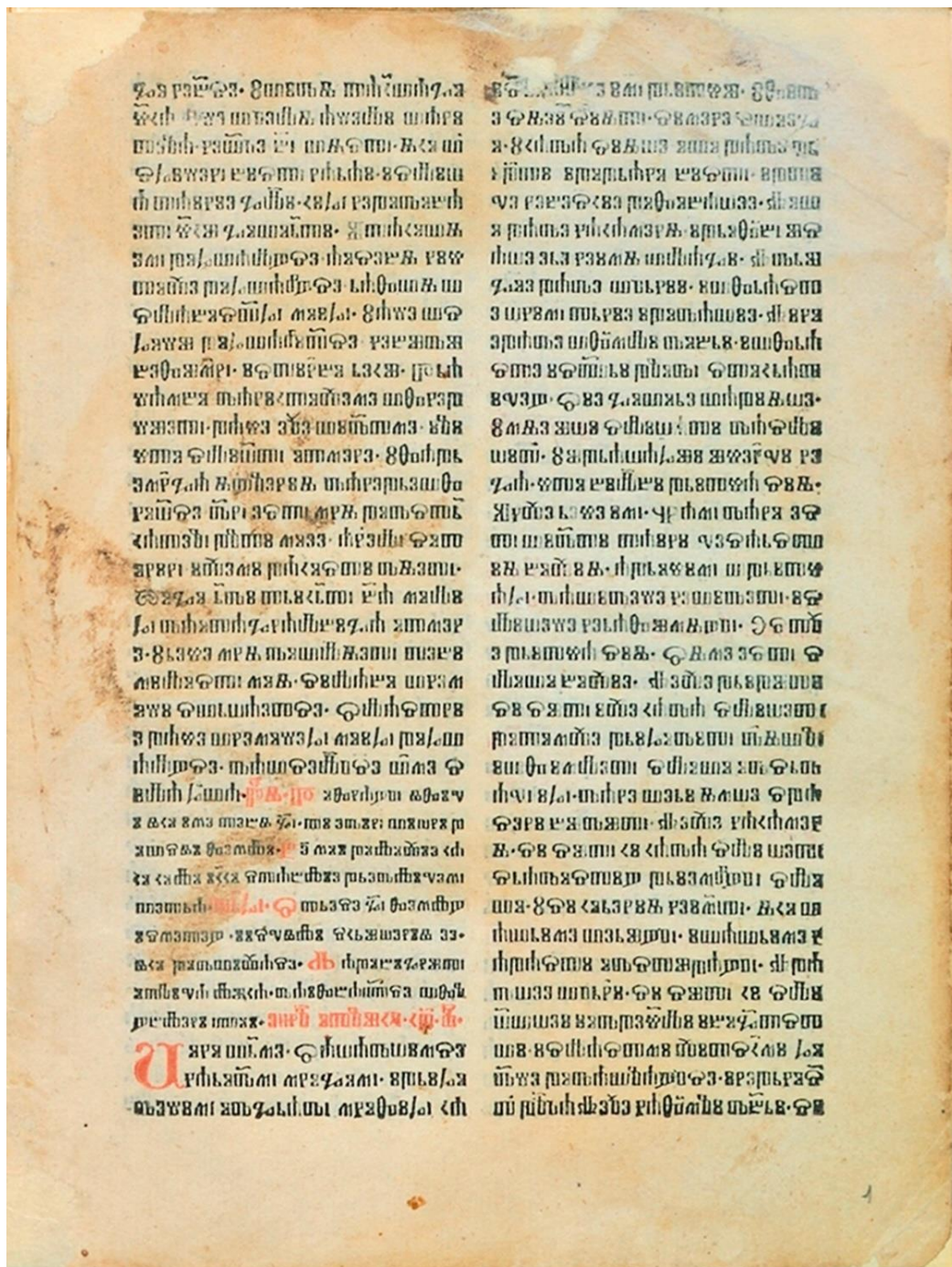
Program kolokvija

- 10:00-10:15 Pozdravne riječi
- 10:15-10:45 **dr. sc. Tomislav Galović**
Glagoljska baština grada Senja
- 10:45-11:15 **dr. sc. Sandra Požar**
Senjski misal u kontekstu glagoljskih misala
- 11:15-11:45 **akademik Mateo Žagar**
Uzori glagoljskih slova senjske tiskare
- 11:45-12:00 Stanka
- 12:00-12:30 **dr. sc. Tatijana Petrić**
Izdanja senjske glagoljske tiskare u digitalnom okružju
- 12:30-13:00 **dr. sc. Filip Galović**
O govoru grada Senja u 20. stoljeću
- 13:00-13:30 Rasprava, zaključne riječi

Rekonstrukcija Senjske glagoljske ploče (Gradski muzej Senj)

Godine 1964., pri obnovi tvrđave Nehaj, pronađeni su ulomci *Senjske glagoljske ploče*, ostatci lijevoga pluteja oltarne pregrade predromaničke crkve sv. Jurja. Pleterni ornament, oblik slova i invokacija [Vb IME OTb]CA I S[I]NA I S(VE)T[OG]A D(U)H[A...] dopuštaju da je poistovjetimo s Bašćanskom pločom, a obje ploče datiramo u vrijeme oko 1100. godine.

Senjski glagoljski Misal iz 1494. godine (Samostan sv. Frane u Cresu, o. Cres)
(izvor: <http://virtualna.nsk.hr/glagoljica/senjski-glagoljski-misal-1494-2/>)

Senjski glagoljski Misal po zakonu Rimskoga dvora prva je od ukupno sedam knjiga tiskanih u senjskoj tiskari. Ova knjiga četvrta je po starosti (treća među sačuvanima) hrvatskoglagoljska inkunabula i prva glagoljska inkunabula za koju je pouzdano utvrđeno da je tiskana na hrvatskom tlu, što je zapisano u kolofonu.: č u p g [1494] miseca avgusta danь ž [7] || ovi misali biše početi i s || vršeni v Seni kraljujući ta || da svitlomu kralju ug[a]rs || komu Ladislavu i sideći || tada na prest[o]lě apusto || lskomь svet[o]mu o[t]cu Aleks || andru papi Šest[o]mu. A biše štampani s dopučenemь i vo || lju g[ospodi]na B[og]a od d[o]mina Blaža B || aromića i domina Salvest || ra Bedričića i žakna Gašp || ara Turčića B[og]ь nasъ spasi. Amen.

Sažetci

Dr. sc. **Tomislav Galović**, izvanredni profesor, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glagoljska baština grada Senja

Grad Senj ogledni je primjer potpune glagoljaške kulture, a to znači da u tome gradu i okolici pronalazimo i evidentiramo sve oblike jedne kulture kojoj je glavna okosnica uporaba glagoljice kao pisma i staroslavenskoga/(staro)hrvatskoga kao jezika. Međutim, valja napose to naglasiti, da to ujedno ne znači kako u gradu nije cvala i razvijala se i kultura latinskoga jezičnog izričaja. Pogriješili bismo kada bi Senj, ali i druga naša središta pismenosti, limitirali na samo jedan od tih oblika kulture.

U izlaganju će se predstaviti glagoljska baština grada Senja i njegove okolice tijekom srednjeg vijeka – od Senjske ploče preko papinska reskripta iz 1248. godine pa sve do djelatnosti Senjske glagoljske tiskare – i to kroz nekoliko segmenata povijesnih svjedočanstava i arheoloških artefakata.

Dr. sc. **Sandra Požar**, viša znanstvena suradnica, Staroslavenski institut, Zagreb

Senjski misal u kontekstu glagoljskih misala

Cilj je izlaganja predstaviti *Senjski misal* u kontekstu glagoljske baštine, ponajprije misala. Slušaatelji će se uvodno upoznati s osnovnim činjenicama o misalu i kratkim prikazom njegova povijesnog razvoja. Nadalje, moći će saznati što podrazumijevamo pod pojmom hrvatskoglagoljskoga misala te kakav je bio njegov povijesni razvoj. Neke pojave u tom razvoju dovele su do razlikovanja među misalima, tako da se danas sačuvani misali dijele u (najmanje) dvije skupine po tome kakav im je odnos prema biblijskome tekstu. U tom kontekstu ocrtat će se odnos *Senjskoga misala* prema starijim, rukopisnim misalima i prema drugim tiskanim misalima (Šimuna Kožičića Benje i Pavla Modrušanina). Izlaganje će se osvrnuti i na odnos *Senjskoga misala* prema ostalim izdanjima senjske tiskare..

Dr. sc. **Mateo Žagar**, redoviti profesor u trajnom zvanju, Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Uzori glagoljskih slova senjske tiskare

Što možemo znati o rukopisnim predlošcima na temelju kojih su se oblikovala slova senjske tiskare osnovane 1494. godine? Je li za taj slovni postav iskorišten neki konkretan glagoljski rukopis ili je presudno bilo tek načelno poznavanje glagoljske rukopisne prakse XV. stoljeća? Zanimat će nas također u kakvu su suodnosu senjska tiskarska slova s *Baromićevim brevijarom* otisnutim u Veneciji 1493. godine, a i s *Prvotiskom glagoljskoga misala* iz 1483. godine. Na temelju nedavnih paleografskih istraživanja korpusa beramskih liturgijskih glagoljskih tekstova XIV. i XV. stoljeća procijenit ćemo do koje se mjere poštuju naslijeđeni rukopisni uzusi, odnosno kolik je bio stupanj slobode koji se pri oblikovanju tih slova mogao primijeniti. Jesu li tiskana slova senjske tiskare i na koji način "deformirana"? Napori da se omogući optimalno iskorištavanje potencijala tzv. "kompozitnih/lomljenih" ligatura, toliko karakterističnih za Baromićevu tiskarsku tehniku (generiranu prethodno u oficini A. Torresanija u Mlecima pri tiskanju glagoljskoga brevijara) dovodili su do nekih ključnih promjena u općoj simetriji glagoljskih slova, očiglednih upravo u *Senjskome misalu*. Metoda pristupa komparativna je, s razmeđa paleografije i tipografije.

Dr. sc. **Tatijana Petrić**, znanstvena suradnica, Rektorat Sveučilišta u Zagrebu

Izdanja senjske glagoljske tiskare u digitalnom okružju

Tehnologije su nam donijele nove mogućnosti u predstavljanju i dostupnosti glagoljske baštine. Digitalne tehnologije otvorile su put prema povezivanju građe i baštinskih ustanova, stoga će se prikazati i analizirati mrežne stranice institucija i pojedinaca, kao i dva tematska portala koja se bave glagoljskom baštinom. Posebno će se predstaviti izdanja senjske glagoljske tiskare koja su dostupna na digitalnim portalima. Analiza će ukazati na razine informacija i podataka koje nude pojedine mrežne stranice i portali, korisničku populaciju kojoj su namijenjeni, kao i virtualne izložbe i njihovu namjenu.

Glavni cilj izlaganja je prikazati nužnost digitalizacije i okupljanja digitalne glagoljske baštine, kao i potrebu njezine prezentacije, popularizacije i daljnje valorizacije.

Dr. sc. **Filip Galović**, izvanredni profesor, Hrvatsko katoličko sveučilište Zagreb

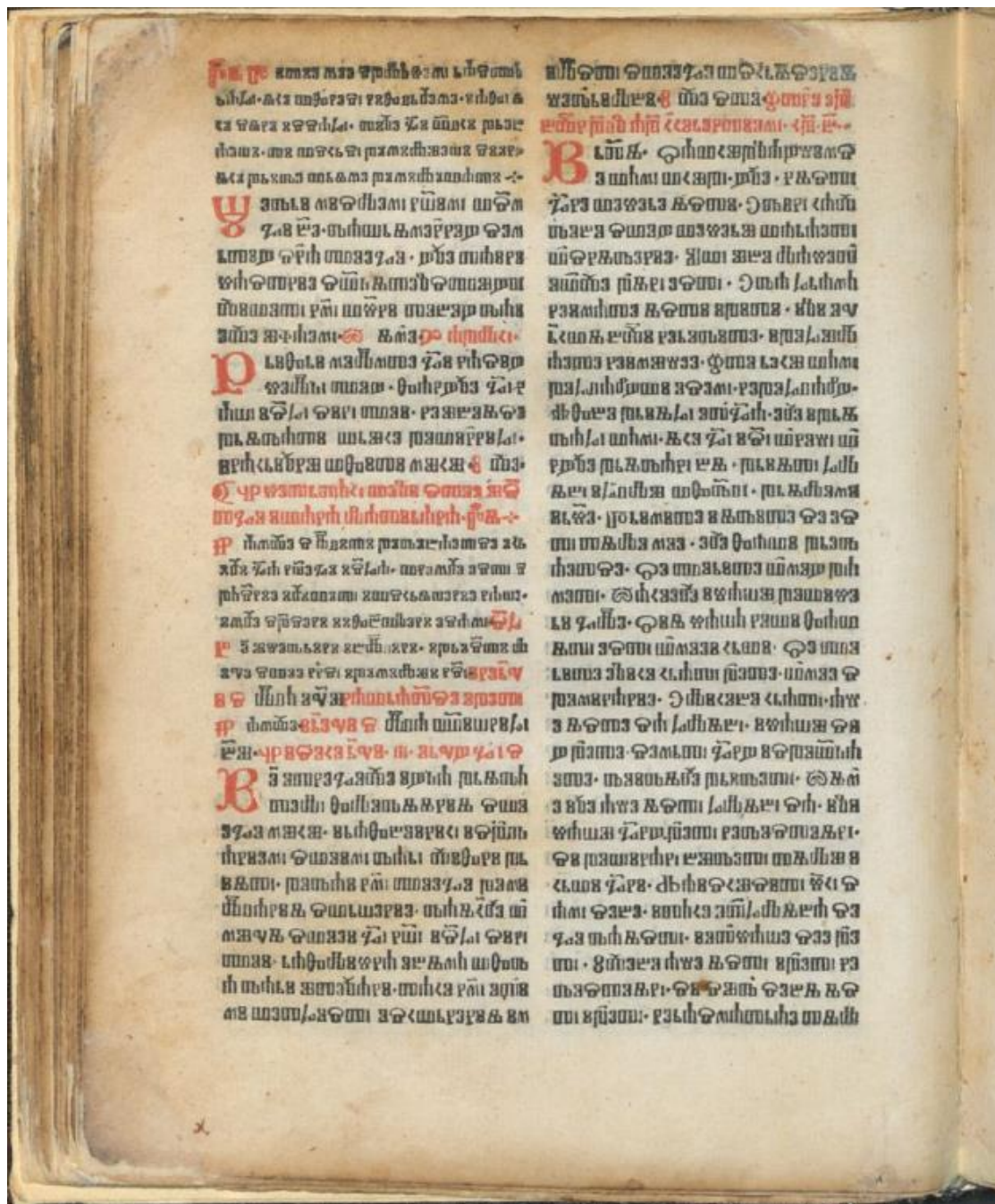
O govoru grada Senja u 20. stoljeću

Senjski je govor u dosadašnjoj dijalektološkoj literaturi dobro zastupljen, no u novije vrijeme nije terenski istraživani ni opisan. Govor grada Senja u 20. stoljeću jest čakavski govor premda je već tada došlo do izumiranja izvornih čakavskih govornika, a uz jak štokavski utjecaj iz susjedstva, migracije, mobilnost, urbanizaciju stanovništva i nov način života, senjski govor postaje uzdrman i sve više preplavljen štokavskim nanosima. U izlaganju se na temelju prošlostoljetnoga dijalektološkoga materijala ukazuje na važnije jezične odlike govora grada Senja toga vremena.

Prigodna poštanska marka Republike Hrvatske izdana u povodu 500. obljetnice osnutka glagoljske tiskare u Senju (Hrvatska pošta i telekomunikacije, 29. siječnja 1994.)

Hrvatska pošta i telekomunikacije u povodu 500. obljetnice osnutka senjske glagoljske tiskare pustile su 29. siječnja 1994. u prodaju prigodnu poštansku marku, prigodnu omotnicu prvoga dana (FDC) i prigodni list. Na poštanskoj marki u crtežu je prikazana rekonstrukcija tiskare iz 15. st. Autor likovnog rješenja je Frano Paro, akademski slikar i grafičar.

Senjski glagoljski *Misal* iz 1494. godine (Samostan sv. Frane u Cresu, o. Cres)
(izvor: <http://virtualna.nsk.hr/glagoljica/senjski-glagoljski-misal-1494-2/>)

Sačuvana su samo tri primjerka senjskoga glagoljskog *Misala*, koji su pohranjeni u Petrogradu (Nacionalna knjižnica), u Budimpešti (Nacionalna knjižnica) i u Samostanu sv. Frane na Cresu. *Misal* je tiskan dvobojno i dvostupačno na hrvatsko-crkvenoslavenskom jeziku i sadrži: kalendar, temporal, čin mise (*ordo missae*), kanon mise (*canon missae*), zavjetne mise (*missae votivae*), sanktoral (*proprium sanctorum*), dodane tri zavjetne mise i obredne tekstove.

U povodu 500. obljetnice tiskanja publiciran je njegov faksimilni pretisak pod naslovom *Senjski glagoljski Misal 1494.* u nakladi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koji su uredili Milan Moguš i Anica Nazor (1994).